

Anticiperen op wassend water en hittegolven

TEKST: YSBRAND VISSER
BEELD: JANITA SASSEN

De overstroming in Limburg in de zomer van 2021 verwoestte onder andere zorgcentrum Valkenheim in Valkenburg. Het hoogwater in Limburg was een direct gevolg van de klimaatverandering. Wat betekent de opwarming van de aarde in de nabije toekomst voor zorgcentra? Zorgbestuurder Pim Steerneman in gesprek met meteoroloog Margot Ribberink.

Na haar studie biologie ging Margot Ribberink aan de slag bij weerbureau MeteoConsult en werd in 1991 de eerste weervrouw op de Nederlandse televisie. Sinds 2019 geeft ze lezingen en presentaties over weer, klimaat, duurzaamheid, gedrag en communicatie. Ze is bovendien ambassadeur van Operatie Steenbreek, Stichting Klimaatgesprekken en Cordaid.

Een duurzame visie

Het OLVG gebruikt wasbare in plaats van disposable isolatiejassen voor isolatiepatiënten en OK-kleding die niet meer per stuk verpakt wordt.

Pim Steerneman laat met een hand op een hoogte van bijna een meter zien hoe hoog het water kwam te staan op die rampzalige 14e juli in 2021. Na 150 millimeter regen vertrouwden de medewerkers van het zorgcentrum het niet meer. Overheden gaven toen nog onvoldoende instructies, maar bij Sevagram (23 zorgcentra in Zuid-Limburg) wisten ze wel beter. Aan het begin van de avond werd een crisisteam opgetuigd en Steerneman spoedde zich naar Valkenburg. Het water in de Kleine Geul steeg echter zo snel, dat Valkenburg onbereikbaar bleek. Pim Steerneman: ‘Gelukkig hadden medewerkers eerder op eigen initiatief al busjes geregeld. Nog geen kwartier later kwam het water al kolkend het huis binnenstromen.’ Margot Ribberink: ‘Deze situatie was heel uitzonderlijk. Allereerst worden buien steeds

heftiger, doordat er door de opwarming van de aarde meer water verdampt. Maar op die bewuste dagen zat hier ook een lagedrukgebied klem. Ook dat is een gevolg van klimaatverandering: de zogenoemde straalstromen zijn afgezwakt en zo blijven hoge- en lagedrukgebieden langer ‘hangen’, met name in de zomer. Naast hevige lokale buien, zorgt dat ook voor meer hittegolven en droogte. Dat juist hier dat lagedrukgebied bleef liggen, was gewoon pech. Maar er ligt hier natuurlijk wel een delta van rivieren. Je krijgt dan een ingewikkelde weersverwachting, waarbij we overigens wel redelijk goed kunnen aangeven hoeveel water er gaat vallen.’

Grote paniek

Terug naar 14 juli 2021. In Valkenheim viel de elektriciteit uit. Het werd niet alleen donker, maar de elektrische deuren gingen ook niet meer open. Bij personeel, de 82 bewoners met dementie en zelfs de brandweer heerste inmiddels grote paniek, aldus Pim Steerneman. Wadend door het hoge water werden de bewoners – onder meer op bedden en matrassen – geëvacueerd. Voor zorgcentrum Oosterbeemd (104 bewoners, veelal somatisch) ging het allemaal te snel. Daar werden de bewoners verhuisd naar een hogere verdieping. ‘Inbunkeren’ noemt Steerneman dat. Het mag een wonder heten dat er geen slachtoffers vielen. Kort na de ramp kondigde de zorgbestuurder aan dat hij binnen een jaar een nieuw Valkenheim wilde openen; iets wat is gelukt. *Pim Steerneman*: ‘We hebben gekozen voor modulaire bouw. Het gebouw staat uit voorzorg op één meter hoge palen, zodat we bewoners niet meer naar boven hoeven te verhuizen. Alle nieuwe of geïmproviseerde oplossingen staan nu in calamiteitenplannen. Goede evacuatie- en inbunkeringsplannen voor onze 23 locaties die we moeten blijven oefenen.’

Margot Ribberink: ‘Wat goed zeg, want zeg inderdaad nooit ‘nooit’. We zien dat het klimaat sneller opwarmt dan we altijd dachten en weerrecords volgen elkaar steeds sneller op. Bij RTL moest ik in de jaren negentig ook bijna elke dag een nieuw weerrecord aankondigen. We mocht-

ten toen nog niet spreken van klimaatverandering veroorzaakt door de mens, omdat het wetenschappelijk bewijs er nog niet zou zijn.’

Code geel

Inmiddels is dat wetenschappelijk bewijs er al lang en kan niemand meer om de klimaatverandering heen. Wat zijn de gevolgen hiervan voor de zorg? ‘In een nieuw Sevagram-huis dat op dit moment in Heerlen gebouwd wordt hebben ze een unieke duurzame oplossing voor de stijgende temperatuur gevonden’, vertelt Pim Steerneman. ‘Water dat in oude mijngangen wordt opgeslagen, voedt een warmtepomp. Dat levert niet alleen warmte in de winter op, maar ook koeling in de zomer. Maar ook in de andere zorgcentra hebben we geklimatiseerde ruimten. Daarnaast bestrijden we de hitte met veel drinken, ijsjes eten, door buitenzonwering te →

Weervrouw Margot Ribberink:

‘We mochten in de jaren negentig nog niet spreken van klimaatverandering veroorzaakt door de mens’

Als bestuurder leidt Pim Steerneman Sevagram, een organisatie voor ouderenzorg in de regio's Heerlen, Maastricht en Heuvelland. In Zuid-Limburg is Sevagram de grootste aanbieder van intramurale zorg met 23 locaties, 1.700 bedden, 2.800 medewerkers en 1.000 vrijwilligers. Steerneman studeerde sociale wetenschappen en bedrijfskunde en is auteur van meerdere managementboeken.

Kwetsbare mensen

Pim Steerneman: 'Wij beschikken over grotere gekoelde ruimten en nodigen bij hitte ook kwetsbare mensen uit de wijk uit. Het wordt een proeftuin van omgekeerde integratie.'

gebruiken en natuurlijk door activiteiten aan te passen. Op hete dagen maak ik me inmiddels bijna meer zorgen over mijn medewerkers dan over de bewoners.'

Margot Ribberink: 'Bij hitte is ook communicatie heel belangrijk. Dat begint met een code geel of rood, maar omdat bijvoorbeeld Limburg erg langgerekt is, werkt het KNMI nu aan waarschuwingskaarten voor kleinere regio's. Ook moet bij calamiteiten directer worden gecommuniceerd met de betrokken organisaties.'

Pim Steerneman: 'Klopt. Tot nu toe werden ziekenhuizen daarbij wel meegenomen en onze sector, de ouderenzorg, niet. Dat is na een evaluatie met de veiligheidsregio verbeterd, maar je zou de communicatie ook moeten uitbreiden naar Duitsland en België. Want daar komt het water vandaan.'

Margot Ribberink: 'Dat ben ik helemaal met je eens. Bij wateroverlast moet je een hele delta meenemen in de communicatie. Vanuit ons vakgebied komt voldoende informatie, maar daar wordt totaal niets mee gedaan. Terwijl hitte gewoon dodelijk is. In augustus 2020 zijn in Nederland in één week zevenhonderd hittedoden geteld. En dat zijn niet de mensen in een goed gekoeld verzorgingshuis, maar alleenstaanden van 75 jaar en ouder met allerlei lichamelijke klachten, die geen dorstprikkels meer hebben en die ook sociaal geïsoleerd zijn. Je hebt daarom per gemeente hitteplannen nodig voor drie domeinen: groene gebieden, koele gebouwen én gezondheid. Een gebied rondom een huis of instelling kun je bijvoorbeeld vergroenen, wat de omgeving koeler maakt. Een gebouw zelf maak je koeltebestendig op verschillende manieren, waaronder natuurlijke. Voor het domein gezondheid moet een heel netwerk ontstaan, met GGD's, het Rode Kruis, huisartsen en vrijwilligersorganisaties.'

Achter de voordeur

Pim Steerneman: 'Dat sluit mooi aan op onze proef met community care. Wij beschikken bijvoorbeeld over grotere gekoelde ruimten, zoals onze Gasterie, en nodigen hier ook bij hitte kwetsbare mensen uit de wijk uit. Het

Bestuurder Pim Steerneman:

‘Zorg voor huizen met veel groen eromheen, want dat biedt afkoeling. Tuinen zijn ook belangrijk in het kader van bewegen’

wordt een proeftuin van omgekeerde integratie, waar ook een economische factor aan vastzit. Als mensen hierdoor op een kwalitatief goede wijze langer thuis blijven wonen, verhuizen ze waarschijnlijk pas later naar een zorgcentrum. Nu is langer thuis wonen het adagium, maar dat moet wel op kwalitatief goede wijze kunnen. Want langer thuis wonen kan ook zorgen voor fikse problemen achter de voordeur, zoals eenzaamheid en omgang met hitte. Deze driejarige proef is afgestemd met alle grote partners in de regio.'

Margot Ribberink: 'Wat fantastisch dat jullie dat aanjagen, want ik zie tot op heden nog geen 'eigenaar' van het hitteprobleem. Drie jaar is eigenlijk te lang. Ook deze zomer sloeg de hitte weer toe, maar de overstroming van 2021 en de urgentie om dit bovenaan de agenda te zetten, is weggezakt. Daarom is het zo goed dat jullie veel mooie oplossingen hebben en snel schakelen. Daar krijg ik weer energie van.'

Koelvest

'Margot Ribberink: 'Bij hitte moeten medewerkers goed voor zichzelf zorgen. Drink genoeg, want door transpireren, koel je af. Het Klimaatverbond ontwikkelde een eenvoudig koelvest om in te kunnen werken. Het patroon staat op hun website.'